

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний — то Циганське Слово...
Алекса Мануш

№ 3 (146)

ПОНЕДЛОК,
30 ЛИСТОПАДА 2009 РОКУ

ЗОМАНІЯ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВІПЕ

Ціна: договірна

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

Розставляємо акценти

Новим стратегічним напрямом Міжнародного фонду "Відродження" на 2010 рік буде акцентована увага дошкільному та молодшому шкільному вихованню ромських дітей. На наш погляд, це один із найраціональніших способів змінити становище ромського населення України.

Так, ми чудово розуміємо, що це справа далекої перспективи, а не найближчих років, хоч у нас люблять отримувати усе і відразу. І з цим рішенням Міжнародний фонд "Відродження" заслуговує на ще більшу повагу. Напередодні великого ромського зібрання, яке відбудеться 1-2 грудня ц. р. у Києві, ми спеціально хочемо звернути увагу ромсь-

кої спільноти на дошкільне та молодше шкільне виховання.

Чому ми наголошуємо саме на цьому питанні? Тому що процес виховання та навчання дитини — це спільний процес щонайменше двох сторін — батьків та школи.

Школа дає дитині необхідні знання у певній послідовності, з урахуванням вікових особливостей учня. Батьки, зі свого боку, допомагають дитині закріпити

знання вдома, під час виконання нею домашніх завдань. І саме на цьому етапі, як ми бачимо, існують певні складності та прогалини у навчанні та вихованні дітей.

Не секрет, що основа формування дитини як особистості відбувається якраз у перші п'ять років життя. Саме в цей час закладається її здатність до соціальної інтеграції. І тут роль батьків — першочергова. Або вони підготують дитину до соціальної інтеграції, або обмежать її вузькими рамками табірної життя.

І тут ще одним основним фактором навчання та виховання стає школа. Тільки симбіоз цих двох складових може дати на-

лежні результати у формуванні та розвитку маленької людини.

У рамках нової стратегії Міжнародного фонду "Відродження" — розвитку дошкільної та молодшої шкільної освіти, ромським неурядовим організаціям наступного року надаватиметься фінансова підтримка для виконання завдань за цим напрямом. Дуже важливо, щоб ці кошти були максимально використані грантоотримувачами саме для розвитку ромської малечі та мали довгострокові результати.

Форми роботи можуть бути різні.

Це і підготовка асистентів учителів для ромських дітей, завданням яких було б активно залучати дошкільнят та молодших учнів до навчання, постійно стежити за відвідуванням дітей освітнього закладу, допомагати під час навчального процесу — перекладом з ромської на українську і навпаки, і таке інше. Тут, до речі, можуть зіграти велику роль молоді мами, які мають середню освіту і бажають допомогти дитячому садочку або школі.

Це і додаткові заняття, які проводитимуть учителі за додаткову плату, з батьками й з метою допомогти їм отримати знання, які виконувати домашні завдання зі своєю дитиною.

У дошкільних закладах — це можливість додатково придбати розвивальні ігри, які, на жаль, вже є в магазинах великих міст. А в Києві взагалі створений один з найкращих центрів розвитку дитини за системою Монтесорі. Ігри, які пропонує цей центр, розвивають здібності дитини, по-

глибе мислення, а ще м'язи рук, пальців, координацію руху тощо. До речі, ця система розвитку дитини була колись створена, в першу чергу, для дітей найбідніших кварталів Англії й Італії, та на озброєння її взяли найбагатші. Тому ці ігри коштують дуже дорого, і допомога Фонду "Відродження" — тут неочинима. Іграми, придбаними за ці грантові кошти, зможуть користуватися й діти у наступні роки.

Ми спробували розставити акценти, на що звернути увагу грантоотримувачам при написанні проектних заявок до Міжнародного фонду "Відродження".

Сподіваємося, що наші поради стануть вам у пригоді.

Аладар Адам

Ведучий програми «Романо Джівіпен» М.Горват.

Дивіться "Романо Джівіпен" Дикген "Романо Джівіпен"

Як ми вже повідомляли, на каналі "Тиса" Закарпатського обласного телебачення щотижня двічі на тиждень (у понеділок о 15.40 та повторення у четвер о 22.15) виходить ромська програма "Романо Джівіпен".

Параметри супутникового прийому:

Супутник Sirius — 4
Частота 12671 MHz
Поляризація горизонтальна Н
Швидкість потоку 3300
Працює також ромське радіо, і теж на Закарпатській обласній державній телерадіокомпанії "Тиса-1".

Слухайте нас на хвилях (у Закарпатській області):

103,0 МГц — у містах Ужгород, Мукачево і прилеглих районах;
104,3 МГц — у смт Великий Березний
106,6 МГц — у смт Міжгір'я
102,2 МГц — у місті Рахів
166,8 МГц — у місті Хуст.

РОМ-ПРЕС

Ненависть культивується

Брюссель. У країнах Східної Європи — в Угорщині, Румунії, Словаччині, Чехії та інших — роми й досі є легкою й беззахисною здобиччю для ненависті тамтешніх расистів. З часу падіння Берлінської стіни роми як народ нічого не отримав, проте ще до нинішнього економічного спаду праві політичні сили у країнах Східної Європи роблять випадки стосовно ромів, і це знаходить неабияку підтримку. Пропаганда ненависті й досі до впадою багатьом, а деякі навіть готові до насилля.

Так, за останні 14 місяців 9 ромів були вбиті в місті Шпрее в Угорщині. У серпні бойовики ввірвалися в будинок ромської вдовиці Маріт Балог й застрелили її, а 13-річну доньку поранили. У квітні недалеко від Будапешта екстремісти підпалили будинок одного з ромів і вбили на очах батька його п'ятирічного сина. Будинок згорів ущент.

Ненависть культивується серед політиків і підхоплюється окремою частиною екстремістськи налаштованих людей.

До Дня прав людини.

Виставка "Геноцид мандрус"

Великобританія. Під такою назвою в ратуші міста Басилдон було організовано виставку, присвячену Дню прав людини, оголошеному ООН 10 грудня.

Виставка покликана показати болісну схожість між ставленням до ромів нацистської Німеччини та їх долею в нинішній Великобританії. Довга соціальна ізоляція та ворожнеча суспільства у цій країні призвела до узаконення расизму з боку влади окремих міст, у тому числі й міста Басилдон, де ромів безкарно виселяють за межі міста, зносять бульдозерами їхні поселення.

Виставка у ратуші є протестом ромів проти цього виселення.

Відмовлено у наданні притулку

Фінляндія. Громадяни країн Євросоюзу, яким було відмовлено у наданні притулку в Фінляндії, можуть стикнутися з фактом виселення з центрів прийому біженців через переповненість останніх, повідомляє газета Turun Sanomat. За чинним законодавством, громадяни країн ЄС мають право жити в цих центрах протягом одного місяця після отримання негативного рішення про надання притулку, доти, поки вони не будуть депортовані. Ті ж, хто не є громадянами країн Євросоюзу, можуть бути виселені протягом одного тижня після прийняття такого рішення.

Перенаселення в центрах прийому біженців стало великою проблемою у Фінляндії. Більшість цих осіб є біженцями з Румунії та Болгарії.

Діти діагностуються як розумово відсталі

Словаччина. За даними дослідження "Втрата від ізоляції ромів", здійсненого Антоном та Любешо Марціничими, дітей ромів часто ізолюють у спеціальних ромських школах і класах, які працюють поблизу ромських поселень.

Згідно з прогнозами авторів дослідження, кількість таких дітей зростає з 12 відсотків у 2000 році до 16 — у 2030 році.

Автори стверджують, що розумово відсталі дітей ромської національності не так багато, як дехто намагається подати. Проблема криється в діагнозах. Кожен восьмий школяр у Словаччині на сьогодні має діагноз "розумово субнормальний".

Проте, якщо ромські діти недостатньо добре знають словацьку мову, коли приходять у перший клас, то вони повинні мати можливість отримати освіту рідною мовою — з постійним дублюванням словацькою, стверджується у дослідженні.

Науковці наполягають, що спеціальні школи мають бути відмінні, а ромські діти повинні навчатися в "нормальних" — звичайних — закладах. Як показує статистика, освіта ромів у Словаччині є дуже низькою порівняно з дітьми словаків.

Це дослідження було ініційоване Фондом відкритого суспільства.

Безробіття серед ромів зростає

Угорщина. За соціологічним опитуванням, замовленим та профінансованим Європейським Союзом, понад 45 % осіб чоловічої статі, які належать до національних етнічних меншин, не мають шансів знайти роботу в цій країні.

Молодим жінкам, скоріше за все, запропонують некваліфіковану роботу в роздрібній торгівлі.

Достеменно відомо, що у 24 % випадків ромам відмовлено в роботі, а матері, які мають маленьких дітей, не в змозі знайти її у 17 % випадків.

Дискримінація триває

Сербія. У рамках Рамкової конвенції Радою Європи обнародування коментаря Консультативного комітету по Сербії.

У ряді областей особи, які належать до ромської громади, як і раніше, стикаються з дискримінацією у різних сферах, а це — охорона здоров'я, зайнятість, житлове будівництво тощо. Питання отримання особистих документів у багатьох осіб ромської національності, які переміщуються, й досі не вирішені, що призводить до перешкод у доступі до ряду соціальних прав. Для вирішення цих проблем необхідні рішучі заходи, які й пропонує Національна стратегія з поліпшення становища ромів.

Протягом двох останніх років після прийняття доповіді Консультативного комітету до влади Сербії було вжито ряд заходів, які дещо поліпшили становище ромів та інших національних меншин. Однак поки що для інтеграції у суспільство ромів зроблено недостатньо, відзначається у коментарях.

БОСНІЯ ТА ГЕРЦЕГОВИНА

Важкий шлях реінтеграції

Пгаро дром реінтеграція

Боснія та Герцеговина розташовані на південному сході Європи, на заході Балканського півострова, мають населення близько 4 млн. осіб. Балканські війни викликали обширні руйнування і створили гострі розбіжності й непорозуміння серед населення країни. Реальний валовий внутрішній продукт упав на 80 відсотків, понад 2 мільйони осіб — майже половина довоєнного населення — ста-

ли біженцями, за межами чи у самій країні. Після закінчення війни у 1999 році та після Дейтонської мирної угоди Боснія та Герцеговина дещо зрушили на шляху до миру та перемир'я. Проте, оскільки глибокий розкол та невпевненість все ще зберігаються, ці зусилля до співпраці та єдності поки що недостатні й зрушення просуваються дуже повільно.

Найвразливішими в країні є бідні сім'ї з дітьми, пенсіонери, люди похилого віку, інваліди,

біженці та національні меншини. Значна кількість вимушених переселенців уже повернулася, проте всі вони стикаються з правовими, соціальними, економічними та політичними перешкодами на шляху реінтеграції.

Нині суспільство країни не тільки вивчає шляхи поліпшення орієнтації нових вразливих груп, як-от жертви торгівлі людьми, а й має намір продовжити роботу щодо поліпшення становища ромів.

ДО МІЖНАРОДНОГО ДНЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ — 24 ЛИСТОПАДА

"Ні" — злочинам на ґрунті ненависті

Варшава, 16 листопада. Злочини на ґрунті ненависті продовжують залишатися серйозною проблемою у багатьох державах — членах ОБСЄ, відзначається в доповіді, опублікованій Бюро ОБСЄ по демократичних інститутах та правах людини з нагоди Міжнародного дня толерантності.

У доповіді наведені факти нападів, підпалів, убивств, які ста-

лися 2008 року. Почастішали погрози, залякування, вандалізм на ґрунті ненависті, наголошується тут. Такі злочини стали частим явищем у багатьох державах-членах ОБСЄ. "Проте недостатня інформація про них заважає оцінити справжній масштаб і характер цієї проблеми, а також розробити ефективну політику щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті", — сказав посол Янес Ленарчич, директор

БДИПЧ. — Деякі держави не ведуть статистики з цієї проблеми, а інші не роблять дані про неї доступними для громадськості."

У доповіді наголошується, що злочини на ґрунті расової нетерпимості та ненависті несуть потенційну загрозу для внутрішньої та міжнародної безпеки, оскільки можуть підірвати соціальну єдність та посіяти насіння розбрату і широкомасштабного насильства.

ЛИСТ У РЕДАКЦІЮ

Добрий день,
дорога редакціє "Романі Яг"!
Лачо дівес, драго редакція!

Хочу вам розповісти про людину, котра робить для ромів дуже багато.

Це Надія Дмитрівна Маленкова.

За цей рік ми з нею відзняли для місцевого телебачення багато передач про ромів. Коли я говорю "ми", то маю на увазі ромську організацію.

Надія Дмитрівна дуже поважає ромів, її цікавить усе, що з ними пов'язано, — їхній побут, життя та музика.

Надія Дмитрівна працює на телебаченні продюсером та журналістом. Своїй роботі вона присвятила понад 30 років і повністю їй віддана.

Я, як заступник голови громадської ромської організації, хотів би їй подякувати за її роботу, наснагу і бажання працювати.

Наразі ми разом з нею готуємо передачу на телебаченні, яка присвячена одному з ромських концертів, а також "круглий стіл" з керівниками обласних громадських ромських організацій.

Передача вийде в ефір до Нового року. В ній розповідатиметься про нашу громадську організацію, а також проте, як роми зустрічатимуть Новий рік.

З повагою до вас,
М.М.Долоков,
заступник голови Одеського обласного ромського конгресу

Н.Маленкова у Мукачівському замку.

ТРАДИЦІЇ РОМСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ СІМ'І

Пронесли через усе життя любов і повагу

Юліус (Дюла) Чуреї

Походить з відомого ромського роду Чуреїв, що з дідів-прадідів жив у Перечині, що на Закарпатті. Ще за часів Чехословацької Республіки Чуреї були відомі як «віртуози музики», так записано в «Історії селища Перечин», виданої у 1999 році (сторінка 256).

У сім'ї батька — Василя, виховувалося 5 дітей: сестра Гайналка, брати Геїза, сам Дюла, Іван та Василь. Усі хлопці стали не просто музикантами, а найкращими гравцями на різних інструментах на скрипці, всіх видах клавешних, саксофоні. Батько і дід грали на скрипках та барабанах і не мали музичної освіти. Зате всі його хлопці навчалися в Ужгородській музичній школі, а пізніше деякі з них — і в Ужгородському музичному училищі.

— Я виховувався у великій родині, — розповідає Юліус Чуреї. — Змалку нам прищеплювали любов і повагу до музики. Мене вчив з 13 років грати на акордеоні брат Янку. Хоч батьки і не були зможні, проте, за ромськими традиціями, незважаючи на навчання у музичному училищі, хлопець мав учити наставник, враховуючи побажання і нахил дитини. Таким для Дюли став спочатку цимбаліст Яніндо, а потім грі на акордеоні батько його майбутньої дружини, Йосип Беняк, який пізніше так сказав свої доньці: «Виходь за цього хлопця заміж. Він буде тобі добрим чоловіком».

Валентина, а так звали дочку вчителя, послухалася і потім все подружнє життя була поряд з Дюлою: на гастролях по всьому колишньому СРСР, коли доводилося весь час переїжджати з міста у місто. Не тільки підтримувала і допомагала чоловікові, а й сама була доброю танцівницею й співачкою, виконувала сольні ромські народні танці.

— Я багато гастролював у складі різних музичних колективів, — згадує пан Юліус. — Грав у складі відомого театру «Ромен», під керівництвом Миколи Слічняка, в ансамблях Дуфуні та Білаша Вишневіських та інших відомих колективів ромської музики. Дуже шкодую, що багатьох з них уже немає серед нас. Болить моя душа, що мої діти не пішли до-

рогою мистецтва, а зайнялися комерцією. Тепер основну увагу хочу звернути на своїх онуків. А їх у мене п'ятеро. Зараз наша родина проживає у Словаччині (виїхали у буремні, важкі 90-ті роки, з двадцятьма доларами у кишені), там для молоді більше можливостей реалізуватися. Хочу створити ансамбль ромської фольклорної живої музики. Щоб обов'язково були скрипки, цимбали, акордеон, кларнет, бубен і щоб грали на них найкращі музиканти. А для цього мрію створити ансамбль ромської народної музики, куди хочу запросити найкращих музикантів, танцюристів, співаків не тільки з Ужгорода, а й з України. Мріємо, що б змогли гастролювати по всій Європі з таким колективом. Я вже й назву підібрав для ансамблю — «Валентина», на честь моєї дружини.

Валентина

Теж походить з відомої родини музикантів Беняків. Дід Беняк Адальберт Адальбертович був скрипалем-віртуозом. Батько — Йосип Адальбертович був одним із найкращих акордеоністів і клавешником в Ужгороді.

Бабуся Валентини Чуреї — Германа Беняк — була найгарнішою ромською дівчиною у школі у 1935–1936 навчального року. (І зараз ця школа працює, але вже як Ужгородська загально-освітня

школа І-ІІ ступенів № 14.) За наказами шкільного краєвого керівництва у всіх школах працювали театральні гуртки. Не була винятком і ромська школа. Тут готували вистави на ромську тематику відомих на той час словацьких драматургів. Германа виконувала ведучі ролі, тому на фотографіях завжди сиділа біля вчителя, який теж брав участь у виставах.

Вийшла заміж за відомого в Ужгороді музиканта-акордеоніста — Йосипа Беняка. Виростили й них чоловіки чотирьох дітей, серед них і маму Валентини — Йолану. — Вміння ворожити до мене перейшло від моєї бабусі. Я завжди підглядала, коли вона ворожила на картах і по руці, — пригадує пані Валентина. Спочатку ховалася, щоб не побачила. Втім бабуся відчула мій внутрішній потяг до ворожіння. (До речі, мама ніколи не ворожила на картах). Почала мені показувати карти, вчила розкладати їх, пояснила значення і як необхідно їх тлумачити. Спочатку я ворожила для друзів, знайомих. І все час дивувалася тому, що мій пораді для них завжди були добрими і вчасними. Коли стало дуже погано жити в Україні, то виїхали до родичів у Словаччину. Там мене вчиня ворожити особливо стало у пригоді. До мене потягнулися люди, при-

їжджали з Франції, Англії та з інших країн. До речі, пані Валентина гадає на картах, по руці і на кавовій гущі.

На питання, як вона дивиться на сучасних ворожок, пані Валентина відповіла, що ворожіння на картах було колись ремеслом виконувано ромських жінок. Це вміння передавалося від покоління до покоління. Так, можна вивчити карти, вміти їх розкладати, тлумачити. Але, як відомо, є багато тонкощів у процесі ворожіння, а цього всього вивчити не можна. Це, як риси характеру, передається від одного члена родини до іншого.

Користуючись нагодою поспілкуватися з відомою ворожкою, ми попросили її поговорити на майбутнє України. Ось що ми почули:

«Життя в країні важке. А це сталося через те, що до влади прийшли люди, які хотіли тільки гроші. (І дійсно, на картах ми побачили чоловіків у чорному та великій купі монет). Карти показують, що потрібно буде ще довго-довго йти цією важкою дорогою. У наступному році прийде до влади чоловік. Але й він не зможе поліпшити життя людям. Тільки через значний відрізок часу стануться зміни на краще».

Дай нам Боже, щоб ми дочекалися цього!

Олена Бойко

Відкрите звернення до МРС

Пгутердо ліл ко МРС

Шановний Верховний комісар Міжнародного Ромського Союзу (МРС) Нормунд Рудевічус!

Вибачте мені, що буду відвертим у своїх міркуваннях, але більше мовчати не можу!

Не можу зрозуміти значення впровадження ромських паспортів! Чи у нас з'явиться своя держава? Чи це інвентаризація нашого роду? Чи знову комусь потрібні гроші?

Я дав зустрічався з Вами і Ви так гарно розповідали, що допомогатимете ромському населенню. Проте народ України так багато і не відчув і нічого не отримав (не знаю, як Росія, Білорусь, Молдова). Я маю на увазі допомогу або хоча б співчування з боку МРС. Ми всі варимося у власному казані і маємо надію тільки на себе.

Можливо, МРС або ви особисто й допомагаєте окремим організаціям, та ми про це не знаємо.

Однак давайте повернемося до паспортизації!

Я вважаю, що це просто пуста витрата сил та часу. Якщо Ви ще пам'ятаєте наші закони і традиції, то Вам відомо, що ми знаємо, хто є хто, хто — рома, а хто просто видає себе за рома. Чи це ще одна хитрість, щоб розділити нас на кілька таборів, або ще гірше — поставити тавро на ромаш?

Я вивчив план МРС і мені більше до душі його третій етап.* Та й тут виникає питання. Це єдине, що зможе допомогти нашому народові, чи це лише наміри на папері, щоб провести паспортизацію? Хотілося би почути Ваш коментар з цього приводу. Однак якщо Ви дійсно хочете допомогти ромському народові, то, на мою думку, потрібно розробити глобальні програми і пропитувати їх на світовому рівні.

Це і виховання та навчання підростаючого покоління (багато ромських дітей не відвідують школи), і допомога обдарованій молоді, яка не має змоги навчатися у вищих навчальних закладах на платній основі. Особи пенсійного віку не мають змоги лікуватися, через відсутність коштів на медикаменти. У багатьох нема нормальних домівок, багато з ромів не можуть захистити себе від зловживань правоохоронців. Відсутні робочі місця, а найголовніше, що відсутні люди нашої національності в органах місцевого управління, Верховній Раді і т. ін., котрі могли б вирішувати проблеми ромського населення.

Поміркуйте, будь ласка, над цим!

З повагою до МРС, представник Української Міжнародної ромської організації "КЭТАНЭ", Ю.М. Іваненко, заслужений діяч мистецтв України

* Дивись про плани на сайті МРС.

Висловлюємо різкий протест

Пгенас амаро баро протесто

Сумське громадське об'єднання ромської культури висловлює свій рішучий протест з приводу антиромської, анти-супільної політики, яку проводить влада Ростовської області Росії.

Дивуємося цій дикості та примітивізму, з якими представники влади Ростовської області у своїх особистих корисливих

цілях розправляються з представниками роман у малому бізнесі.

Расизм та дискримінація протиріають усім міжнародним та загальнонародним законам та чинностям.

Рада старійшин Сумського громадського об'єднання ромської культури, Микола Москальов, голова об'єднання.

Право на справедливий суд

Європейський суд з прав людини зобов'язав Україну запровадити ефективний засіб відшкодування у разі невиконання або затримки виконання судових рішень.

Ще 24 червня 2004 року колегія судів судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду Закарпатської області у складі головуючого Ф.А. Вольканича, судді В.М.Дідика, народних засідателів М.М.Мацоли Т.М.Марчук, М.Д.Жабляк за участі секретаря В.А.Галамбош іменем України оголосили вирок про стягнення з підсудних А. Б., Я. С. солідарно 73700 гривень на користь батьків вбитого хлопця К.К.Буко

Але, незважаючи на ці рішення суду, потерпілі не отримали жодної копії через бездіяльність Виконавчої служби м. Ужгорода. Виявляється, що це хвороба не тільки місцевої Виконавчої служби, а й всієї судово-виконавчої системи. Прийняття Європейським судом рішення, можливо, змінить ситуацію. Пропонуємо вам, шановні читачі, рішення Європейського суду.

15 жовтня ц.р. Європейський суд з прав людини прийняв перше "пілотне рішення" проти України – Yuriy Nikolayevich Ivanov v.Ukraine.

В ньому Суд підкреслив хронічну проблему невиконання судових рішень, яка вже була встановлена в Більше, ніж у половині рішень Суду проти України. Зокрема, перша справа, яка стосувалася неможливості отримання присуджених судом виплат, пов'язаних із закінченням військової служби,

була вирішена Судом ще в 2004 році (Войтенко проти України). Справа Юрія Іванова, яка піднімала ті ж питання, "продемонструвала, що проблема тривалого невиконання судових рішень, які набрали законної чинності, та відсутність ефективних національних засобів захисту залишилися не вирішеними в українській правовій системі, незважаючи на ясну прецедентну практику, що закликала уряд здійснити необхідні заходи для вирішення цих питань".

У рамках "пілотного рішення" Суд зобов'язав уряд протягом року від дати, коли це рішення набуде статусу остаточного, запровадити ефективний засіб захисту або комбінацію таких засобів, здатних забезпечити адекватне та достатнє відшкодування у разі невиконання або затримки виконання судових рішень національних судів.

Суд відхилив на рік від дати набуття цим рішенням статусу остаточного провадження по усіх справах, що стосуються цих самих питань. На цей термін відкладається і провадження по таких справах, які вже були комуніковані урядом. Уряд також отримає інформацію по всіх заявах проти України, що стосуються питання невиконання судових рішень, які були подані до Суду, але ще не комуніковані. Відповідно інформація по всіх нових заявах щодо невиконання буде протягом року одразу відсилатися урядом.

Аналогічні "пілотні рішення" у справах, що стосуються невиконання судових рішень, винесені в цьому році проти Росії (Burdov v. Russia (no. 2), 15 січня 2009) та Молдови (Olaru and Others v. Moldova, 27 липня 2009).

Анна Юдківська, "Права людини" 2009 р. № 29 (537)

Відзнака за активну громадську діяльність

Наїсисарас пала активно романи бутві

Вже протягом шести років президентом "Конгресу Роми України" в Донецькій області є Володимир Миколайович Николаєнко, який представляє інтереси ромського населення у відносинах не тільки з організаціями місцевого самоврядування, а й виконавчими органами державної влади, наполегливо відстоюючи і права ромів.

За активну громадську діяльність, спрямовану на розвиток та збереження ромської

культури, мови та народних звичаїв, В.М.Николаєнко нагороджено Почесною грамотою Державного комітету України у справах національностей та релігій, яка була йому вручена на пленарному засіданні Міжнародної ромської науково-релігійної конференції "Роми України: з минулого в майбутнє".

Ірина Шиян, начальник відділу внутрішньої політики Вугледарської міської ради

За порадами – у "Романі Яг"

Пала консультація ке "Романі Яг"

У Закарпатське обласне товариство "Романі Яг" днями завітали президент Житомирського обласного фонду "Романо Джиіпен" ("Ромське життя") Адам Митникевич та активісти фонду, який працює в місті Новоград-Волинський.

Метою поїздки було ознайомлення з роботою одного з перших товариств, яке має солідний досвід у написанні грантових проєктів та активно займається культурно-просвітницькою роботою серед ромів.

Це і видавничі діяльність – видання трьох книг, дитячого та жіночого журналу, випуск Всеукраїнської газети "Романі Яг" тощо.

Гості побували в культурному центрі "Романі Яг", ознайомилися з експозицією ромського музею, ромською бібліотекою, а філіжанку запашної кави випили в ресторані "Романі Яг".

Наші колеги з Житомирщини розповіли про ромську громаду міста Новоград-Волинський та про свою організацію – фонд "Романо Джиіпен".

За офіційним переписом 2001 року, ромів на Житомирщині нараховується 2600 осіб, сказав Адам Володимирович Митникевич, але насправді, ця цифра явно зменшена разів у п'ять. В основному в області проживають російські ромі, які розмовляють на російсько-ромському діалекті (до речі, цей діалект відчувається під час нашої розмови – у іншій вимові окремих слів та літер. Це відчувається і в назві фонду "Джиіпен" ("Життя").

Благодійний фонд "Романо Джиіпен" має за мету надавати допомогу з соціальної реабілітації сиротам, інвалідам, безробітним та іншим особам, які потребують опіки й лікування. На сьогодні фонд активно співпрацює з регіональною організацією "Церква святого Пантелеймона", яка регулярно виділяє для ромів значну кількість одягу, взуття, постільної білизни тощо. У Новоград-Волинському мешкає 60 ромських сімей, серед яких є малозабезпечені. Саме на них, у першу чергу, й поширюється ця допомога. Це, зокрема, родина Г.М.Ветковської, в якій виховується шестеро дітей, сім'я І.С.Грищенка, в якій виховується десятеро дітей, та інші родини. Надає фонд допомогу і у випадку втрати членів родини.

На жаль, спільної мови з владою керівники фонду поки що не знайшли – їм регулярно відмовляють у виділенні офісного приміщення для роботи фонду.

Ще одним напрямком діяльності фонду є надання юридичної допомоги ромам у вирішенні господарських, майнових,

сімейних та кримінальних справ. Цю роботу виконують кваліфіковані юристи, проте на громадських засадах, як волонтери.

Фонд "Романо Джиіпен" планує надавати медичну допомогу, створювати медичні школи, колективи художньої самодіяльності, відкривати курси з вивчення мови, історії та культури ромського народу.

На жаль, ці плани поки що не реалізовані через відсутність у законодавстві України податкових пільг для підприємств та фірм, які би вносили у фонд благодійні кошти.

У свою чергу, нам було цікаво дізнатися, що останні півроку новоградволинські ромі систематично переглядають програму Закарпатського обласного державного телеканалу "Тиса-1". "Романі Джиіпен". Спочатку їх зацікавила передача про Юрія Коржова, яка виїхала в ефір у кінці літа, за участі самого артиста, а потім вони стали вже систематично переглядати цю програму. Багато вражень наші колеги отримали від останніх двох передач – про правозахисні центри міст Мухачева і Чопа та про навчальний семінар Міжнародного фонду "Відродження" в Закарпатській області за участі координатора програми "Роми України" Наталії Кирик.

Наші колеги отримали повну інформацію з питань, які їх цікавили, і домовилися про подальшу співпрацю.

Аладар Адам

НА КНИЖКОВУ ПОЛИЦЮ

"Наукові записки" присвячені роман "Годявер кеньва" ле роменге

П'ятнадцятий том "Наукових записок" Інституту української археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України містить тематичну добірку статей та доповідей, підготовлених учасниками Міжнародної ромознавчої науково-практичної конференції "Роми України: Із минулого в майбутнє". Цей випуск виданий за сприяння Міністерства культури та туризму України, Державного комітету у справах національностей та релігій, а також Міжнародного фонду "Відродження". Активну участь у підготовці видання, здійсненого у рамках Ромської декади Європи /2005-2015/, взяли й Інститут політичних і етнонаціональних досліджень, Всеукраїнська спілка громадських організацій, а також Український культурно-просвітницький центр "Дружба".

До цього солідного як за змістом, так і за обсягом збірника увійшли праці відомих та молодих науковців. Серед них такі знані в Європі ромологи, як Ніколай Бессонов, Лев Черенков, Георгій Цетков, Мар'яна Смирнова-Сєславинська (Москва), Олексій Данилін (Бла Церква, Україна), Всеволод Наулко, Олександр Курочкін, Олег Павленченко з Києва, Ісмет Заєтов (Смиферополь), Джокіа Іванович, Драголюб Джорджевич (Сербія), Елена Марушиакова,

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Збірник праць молодих вчених та аспірантів

Том 15

Васелін Попов (Болгарія), Олександр Беліков (Донецьк), Олена Бачинська (Одеса) та багато інших.

Закарпатську область в цьому непереснічному виданні представили відомий ромолог, редактор газети "Романі Яг" Євгенія Навроцька – науковим дослідженням "Особливості вивчення історії ромів Закарпаття в шкільному курсі" та директор Коніської ЗОШ І – ІІІ ст. Ужгородського району, член міжнародного жіночого благодійного фонду "Чірікі" Олена Федорова – матеріалом "До питання забезпечення рівного доступу ромської молоді до освіти і охорони здоров'я з метою успішної інтеграції в українське суспільство".

На сторінках збірника, як зазначено в анотації, відбулися обговорення історії формування, з'ясування сучасних проблем та перспектив розвитку ромів України, з метою визначення перспектив наукових ромознавчих досліджень, пошук оптимальних шляхів збереження національної ідентичності, мови, культури ромської національної меншини та її гармонійної інтеграції в українське суспільство.

У "Наукових записках" подано неабиякий доробок 38 вітчизняних та зарубіжних дослідників ромської історії та культури, вчених-гуманітаріїв: істориків, етнологів, політологів, мистецтвознавців, викладачів шкіл та вузів, музейних працівників, ромських громадських та культурних діячів.

Епіграфом до видання обрано поетичні строфи визначеного ромського поета Міхи Козимиренка. Завершує збірник добірка цікавих ілюстрацій з життя ромів та фото авторів книги. Подано тут і проєкт "Національний план дій України в рамках Десятиліття ромської інтеграції у 2005-2015 роках".

Збірник "Наукові записки" має неабияке значення для розвитку ромології, а також для розширення світогляду тих, хто цікавиться проблемами і життям ромів.

Тамара Маковецька

5 років сплигло, мов вода Ужем

5 берш наклас сар о паї

Голова товариства Б.Бучко (в центрі)

Недавно, а саме 20 листопада, Закарпатське обласне товариство ромів "Романі ЧГІБ" ("Ромська мова") відзначило свій ювілей – 5 років з дня заснування організації, яка плідно працювала весь цей час.

Ініціатором створення товариства і незмінним головою правління всі п'ять років був і залишається **Борис Ладиславович Бучко**, а його заступником – **Янек Тирпак**.

З перших днів роботи основним завданням товариства стали захист громадянських прав, інтересів ромів і, перш за все, членів товариства; сприяння зростанню духовної самосвідомості, формування і розвитку соціальної активності ромського населення Закарпатської області; сприяння вихованню підрастаючого покоління і здобуттю ними освіти – як загальної, так і фахової; створення культурних ромських центрів, навчальних закладів для професійної підготовки ромської молоді та її перекваліфікації; сприяння відродженню культури, мови та фольклору ромського народу, а також їхніх традиційних ремесел – так записано в статуті організації.

Що ж зроблено товариством за час його існування? Зроблено чимало.

Почали з того, що відкрили в мікрорайоні "Шахта" м. Ужгорода навчально-виробничий центр "Ніка", де за фінансової підтримки Посольства Канади було відкрито курси фахової підготовки ромів, за спеціальностями: автослюсар, перукар-модельєр, майстер з ремонту взуття, годинникар, столяр. Ці кількомісячні курси відвідували ромські юнаки і дівчата, близько п'ятидесяти з них закінчили навчання.

Поштовок до відкриття цих курсів послужила поїздка **Бориса Бучка** в Канаду, де він проходив ознайомлення як член довідкової ради проекту "Децентралізація управління професійного навчання в Україні", який спільно реалізовувався Міністерством праці і соціальної політики України, Асоціацією місцевих коледжів Канади та Саскачеванського інституту прикладних наук і технологій. Фінансову підтримку цього заходу здійснювало Канадське агентство міжнародного розвитку.

Ідеї професійного навчання ромів **Борис Бучко** став втілювати в Закарпатті, на базі свого товариства, за фінансової підтримки Швейцарської агенції розвитку і співробітництва в рамках проекту "Форза".

Про енергійність, активність, ентузіазм голови правління "Ро-

мані ЧГІБ" свідчить і його участь у ромському Борді (член програмної ради Міжнародного фонду "Відродження"), в який обираються найдостойніші роми, адже це Борд рекомендує наглядовій раді, які проекти ромських організацій слід підтримати і втілити в життя.

У 2007 році за фінансової підтримки фонду Карпатського Єврорегіону була проведена реконструкція занедбаного будівлі по вулиці Шахтарів, 35 і створений культурний центр "Романі ЧГІБ". У цьому центрі успішно реалізується проект Міжнародного фонду "Відродження", "Сприяння у поліпшенні умов доступу ромського населення Закарпаття до медичних послуг" і розпочато реалізацію проекту "Організація юридичного-консультативного центру для захисту прав ромського населення Закарпаття".

Підсумки роботи товариства "Романі ЧГІБ" були проведені на учасницькому зібранні, який вів член цього товариства **І.І.Сег**. На ювілей товариства виступили начальники управління освіти Ужго-

родського міськвиконкомку **В.І.Огар**, начальник Закарпатського центру національних меншин **М.Ю.Гаврилешко**, заступник голови правління "Романі ЧГІБ" **Я.Тирпак**, координатор програми фонду Карпатського Єврорегіону **Т.П.Пашченко**, директор соціально-реабілітаційного фонду "Дорога життя" **О.П.Кириленко**, голова Перечинського районного товариства "Романі ЯГ" **І.М.Тирпак**, голова Закарпатського обласного товариства "Рома" **І.І.Адам**, голова Чопської демократичної спілки ромів **Й.Бакш**, редактор Всеукраїнського двотижневика "Романі ЯГ" **Є.М.Навроцька** та інші.

На урочистостях голові правління товариства "Романі ЧГІБ" **Б.Бучко** було вручено численні грамоти, у тому числі і грамоту Відділу у справах національностей та релігій Закарпатської ОДА за підписом **С.С.Ревака**.

П'ять років активної роботи у учасницькому зібранні, який вів член цього товариства **І.І.Сег**. На ювілей товариства виступили начальники управління освіти Ужго-

Мирослав Горват

Під час вручення нагород.

Допомагаємо на ділі, а не на словах

Жутисарас чачес на фері пре лава

Як ми уже повідомляли вам, шановні читачі, **недавном пішов із життя Олександр Миколайович Бузна**, чудова людина, ромський громадський діяч, голова **Миргородської ромської організації "Романо Дром"**, що на Полтавщині, голова ревізійної комісії "Конгресу Ромен України", делегат парламенту ІРУ від України.

Незадовго до смерті він надіслав до редакції "Романі ЯГ" матеріал про свою громадську організацію "Роми Полтавщини" та інші ромські громади, які працюють на території Полтавської області.

Пропонуємо вашій увазі статтю **Олександра Бузни**.

На сьогодні в Україні створено понад 90 ромських національно-культурних громадських організацій. І це не випадково. Головною їхньою метою є збереження культурної спадщини, розвиток підприємницької діяльності, відносини з державними і місцевими органами влади, правовий захист, полегшення тим чи іншим чином життя ромського населення тощо.

Наша Миргородська громадська організація "Романо Дром" працює з 1998 року. Стимуллом для її відкриття стало те, що під час оформлення анкет жертв Голокосту ми ознайомилися з регіоном, побачили важке становище цих людей, їхню безправність, дискримінацію з боку влади та правоохоронних органів.

На території Полтавщини мешкає близько 1000 ромів, більшість яких, особливо старі, перебувають на межі бідності й потребують дієвої допомоги. Громадська організація "Романо Дром" завдяки фінансам МОМ у 2002 – 2003 рр. щомісяця обслуговувала десятки ромів у Полтавській, Дніпропетровській, До-

нецькій областях, поставляючи їм пакети з продуктами харчування й засобами гігієни, надавала допомогу твердим паливом.

З 2004 року організація розширює коло своєї діяльності. Паралельно з гуманітарною допомогою "Романо Дром" займається й правозахисною діяльністю, проводить юридичні консультації, відстоює права ромів.

Сільські роми живуть у дуже тяжких умовах. Санітарний стан їхніх будинків вимагає великої уваги. Необхідно допомога в проведенні водопроводу, газу, у будівництві колодязів, забезпеченні твердим паливом, у проведенні поточних та капітальних ремонтів.

Не все ще ми зробили, та деякому вдалося допомогти. Так, у селі Великі Сорочинці у Степановій Марії, 1928 року народження, згорів будинок. Організація "Романо Дром" допомогла у виконанні міської ради м.Миргорода матеріальної допомоги в сумі 1000 гривень на ремонт будинку.

Влітку 2003 року при нашій організації був створений молодіжний ансамбль "Романо дром" з 10-ти учасників. Він брав активну участь у художній програмі Со-

рочинських Ярмарок, у святкуваннях Дня міста, інших святах. Діяльність групи була відзначена грамотою відділу культури Полтавської обласної адміністрації.

Майже два роки громадська організація "Романо дром" відпрацювала проект створення недільного класу для ромських дітей у місті Миргороді. Ми зверталися в різні фонди підтримки, нам постійно відмовляли, голова організації їздив "пробивати" то в Київ, то в Львів, І.Ось, нарешті, поява в Миргороді координатора фонду "Відродження" **Сергія Дьоми**, його ознайомлення з ситуацією на місці дало позитивний результат: у лютому 2005 р. фонд "Відродження" затвердив проект і виділив необхідні фінанси на відкриття в місті Миргороді недільного класу для дітей ромської національності. Його мета – ознайомлення населення з кращими традиціями ромської культури, мистецтва, літератури. З великим розумінням поставилися до цієї справи виконком міської ради, відділ освіти міста, які надали приміщення в центрі культури і дозволили Миргорода, а директор Миргородської

гімназії **А.В.Радько** виділив приміщення для занять. Силами ромської організації проведений ремонт класу, закуплені музичні інструменти і недовзі тут залунали дитячі голоси, весела ромська музика.

Дуже радує той факт, що в недільний клас приходять не тільки роми, а й українські діти. Вони з задоволенням знайомляться з ромською культурою, мовою, традиціями, фольклором, беруть участь у роботі гуртка.

У стадії розробки перебуває проект допомоги постачання паливом, зимовим одягом для ромів похилого віку. Розпочинає свою діяльність правозахисний центр, функцією якого буде співпрацювати зі слідчими органами, судом, прокуратурою, аби вони вживали всіх заходів, передбачених законом, щоб не допустити дискримінацію стосовно ромів.

Намагаємося допомагати людям на ділі, реально, а не на словах.

Голова організації "Романо Дром", м. Миргород Полтавської області Олександр Бузна

Ромські музиканти – гордість Ужгорода

Йолана Адам

Співачка (1947 – 2005 рр.). Народилася в м. Ужгороді в сім'ї музикантів. Батько – Кароль Токар-старший, скрипаль.

У 17 років Йолана виходить заміж за акордеоніста Вільгельма Адама (Бобі), сина Євгена Адама (Гургуль), скрипаль. Виїжджають на запрошення в ансамбль угорських ромів під керівництвом Білаша Вишневецького. Йолана гарно співає. Згодом народжує сина Віктора. В Ужгородському ромському таборі (мочар) вона вважається єдиною професійною співачкою. В неї гарне мецо – сопрано, широкий діапазон і дуже солодкий тембр голосу. Вона має великий успіх в соло, де виступає. Співає пісні захарпачь-

ких, угорських, словацьких ромів. Після народження сина вже не може гастролювати і влаштовується в ресторан "Скала", в оркестр свого тестя Євгена Адама, де її чоловік працює акордеоністом.

Невдовзі народжує дочку – Анжелу та Валерію.

На сцені поводить дуже професійно, публіці подобаються її майстерність та форма виконання пісень. Виховала двох онуків, які проживають у Москві, і внука Гроно, який жив з нею в Ужгороді і виховувався бабусяю змалку. Його мрія також стати музикантом, гітаристом.

Зараз її вже нема серед нас, але пам'ять про її талант передається не тільки онукам, а й усім, хто знав і поважав її.

Кароль Токар (молодший)

Скрипаль – саксофоніст (1937 – 1993 рр.) Народився в Ужгороді Син музиканта Кароля Токаря, який і вивчив його гри на скрипці.

Став скрипалем та саксофоністом і з малих років працює на весіллях. Його батько помирав, коли Кароль був ще дитиною, тому він змушений з ранньої юності заробляти, щоб прогодувати родину. Мати купила йому саксофон, і він

сам навчився гри на цьому інструменті. Став талановитим музикантом. Його як саксофоніста запрошують у різні оркестри, бо в нього хороший звук і манера гри.

Виїжджає з оркестром в ресторани міст Горлівка, Донецьк, Красний Луч. Одружується з Марією Балог у 1958 році, яка народжує двох дочок, але життя у молодій парі не склалося, і вони розлучаються через кілька років. Через якийсь час музикант одружується з ужгородською ромкою

Вірою, яка народжує йому трьох дочок і двох синів.

Кароль працює в оркестрі Додика Гайова в московському ресторані "Будапешт". Після повернення в Ужгород працює як скрипаль і саксофоніст з цимбалістом Шандором Муржею.

Натурою і зовнішністю Кароль Токар був схожий на батька, і зовнішність в нього була сврейська, а не циганська. Користувався повагою у друзів і музикантів.

Похований в Ужгороді.

СПІВЧУТТЯ

Бріга

7 листопада цього року ромський народ і світова громадськість зазнали великої втрати: пішов із життя справжній патріот та борець за права ромів, видатний вчений **Георгій Степанович Деметер**.

Внесок Георгія Степановича у розвиток і процвітання ромського руху назавжди залишиться в нашій історії, в нашій пам'яті та в наших серцях.

Висловлюємо щире співчуття доньці покійного – Надії Георгіївни Деметер та всій родині Деметерів.

*Нормунд Рудевичус,
Верховний комісар МРС.*

Від редакції. Редколегія газети "Романія Яг", роми всіх громад України приєднуються до цього співчуття. Сумуємо разом із родиною Деметерів – наших справжніх друзів і захисників прав ромів.

Поділяємо горе

Колектив газети "Романія Яг" висловлює щирі співчуття директору Ужгородської загальноосвітньої школи І-ІІ ст. № 14 Оксані Іванівні Легезі з приводу тяжкої втрати – смерті чоловіка **Василя Івановича**.

Мартон Адам

Барабанщик Мартон Адам (1951–1997 рр.) народився в м. Ужгороді, в сім'ї музиканта. Батько (Йовни) Янош Адам був контрабасистом-альтистом. Ще коли Мартон був дитиною, померла його мати і батько виховував дітей сам. Муці вчився добре в школі і полюбив музику. В юності не мав можливості навчатися в музичній школі, тому навчився грати на різних інструментах завдяки знайомим музикантам.

Пізніше йде в армію. Після служби йде до Львова, де поступає і закінчує один із середніх навчальних закладів, отримує

спеціальність "машиніст електро-воза". Рік Мартон працював за своєю спеціальністю, та раптом залишає все і повністю віддається музиці.

Працює музикантом у ресторанах міст Перечин, Ужгород ("Едельвейс"), його запрошує Капуляцька філармонія в ромській ансамбль "Лаутари" під керівництвом Артура Боброва, де він і відпрацював 7 років.

Повертається знову в Ужгород і працює в ресторані "Корона" (колишня "Верховина"). Тут працює шість років в оркестрі Василя Чурея.

Навчився шити на швейній машинці. Мав патент на по-

шиття джинсових сорочок і штанів.

Через 15 років подружнього життя народжується син, якого він дуже любив і проводив з ним увесь вільний час.

Чимало місяців провів музикант на лікарняному ліжку, оскільки хворів на бронхіальну астму. Вірна дружина доглядала його. Та одного дня йому стало зле, і він помер у лікарні в 1997 році.

Від батька Мартон Адам успадкував толерантність, добре ставлення до людей. Всі музиканти його поважали і любили, він залишився в пам'яті багатьох як добрий і вірний друг, хороший музикант і сім'янин.

Німецький циган Фрідріх Лехманн під час Першої світової війни.

Міф про наймиролюбніший народ

Те, що цигани – миролюбний народ, не схильний втручатися в конфлікти, у нас ніколи не ставилося під сумнів. Але чи не такий уже бездоганий погляд на циганів, як на вічних пацифістів?

Жорстоке законодавство західноєвропейських країн поставило кочівників поза законом. У багатьох державах кожного зустрінутого на дорозі цигана належало або стратити, або відправити на каторгу лише за належність до гнаного племені. Таборам доводилося ховатися по лісах, але, на жаль, – це не завжди допомагало. Рятуючись від гніту репресивного законодавства, багато циганів вербувалися в армію: це ніби переводило їх на легальне становище.

рті дорослого цигана, який би не прослужив солдатом хоч кілька років. У ту епоху за кожною армією мандрували маркитантки і "солдатські дружини". Природно, циганські родини входили до складу громадських обозів. Діти харчувалися з полкових казанів, що при циганській багатодітності було дуже накладно для держави. Проте шведські полководці вважали, що це вигідно. Так само міркували і воєначальники Німеччини, Польщі й ряду інших країн, а також великі феодали, що приймали циганів на службу, що давало їм їх заступництво.

У Східній Європі теж відомі випадки, коли цигани брали участь у бойових діях. Якийсь час їх приймали на службу у Великому князівстві Литовському. У будь-якому разі, в одному з указів було записано, що "цигани усі для війни придатні".

Широковідомий факт, що ударною силою турецької армії був корпус яничарів. Ці елітні війська набиралися з представників завойованих народів. Навряд чи комусь з читачів спадало на думку, що серед яничарів були і цигани. Між тим, цей факт підтверджується документами Османської імперії, складеними на початку XVI століття.

Сучасні цигани люблять називати себе наймиролюбнішим народом. "Ніколи ми не вели воєн", – з гордістю кажуть вони. Це правда, але правда не повна. Цигани за свою тисячолітню історію безліч разів були втянені в збройні конфлікти. Цигани воювали як за Османську імперію, так і проти.

Вони боролися в армії французького короля Генріха IV і служили в португальських військах. В епоху наполеонівських воєн російські хорви цигани вступали в кавалерійські частини, захищаючи Росію, а їхні далекі європейські побратими поповнили ряди французької, австрійської, англійської та іспанської армії. Потім була Перша світова війна, і знову "пацифісти" гинули на фронтах по обидва боки, відстоюючи інтереси країн, у яких вони народилися. Хтось був просто мобілізований. Хтось, навпаки, був охоплений патріотичною ейфорією. Однак – поклавши руку на серце – перемога тієї чи іншої сторони не змінила б їхнє життя кардинально. «На чужому бенкеті – похмілья». Ось яка доля була вбитих та покалічених у європейських конфліктах циганів. Вдивіться у фотографії, які стали ілюстраціями до цієї статті. Перед вами цигани з двох ворожих блоків. Одні були на боці Антанти, інших забирали в армії Німеччини або Австро-Угорщини. Їм довелося стріляти один в одного. Іменем чого? На це питання не було гідної відповіді.

Війна проти нацизму стала першою за тисячу років виною, у якій цигани боролися, захищаючи своє право на життя, своїх дружин, дітей і матерів. Фашисти зробили геноцид циганів, нарівні з геноцидом євреїв, основою своєї ідеології і політики. Не доводиться сумніватися, що у випадку перемоги, пилерські винищили б ці народи дотла. До 1945 року загинуло щонайменше 130 тисяч європейських циганів – їх розстрілю-

Українські цигани Георгій і Володимир Набаранчуки. Кавалерійські офіцери. Знімок зроблений у лютому 1917 року.

вали, топили, спалювали, знищували в газових камерах. Ось чому в багатьох країнах з'явилися герої-антифашисти. Відомо, що цигани ставали партизанами в Італії, Словаччині, Югославії та

Франції. Однак найсерйозніший внесок у катастрофу пилерської Німеччини внесли цигани СРСР. Їхня участь у боротьбі була воістину масовою.

Англійський циган Ендрю Оурес у 1916 році.

Угорський циган у відпустці в 1916 році.

Солдат дореволюційної російської армії – циган Морозов.

Поради від Ради

Драбаре кланіє Рада
з 1 по 14 грудня

Овен – дуже сприятливий час для заробітку, але бажано не братися за нові справи. Важливі папери мають бути в порядку – їх можуть перевірити уповноважені на це особи. В родині все гаразд, допомоги потребують лише старші родичі. Зустріч навряд чи станеся. Може турбувати біль у спині – можливо, це від незручного ложа.

Телець – ваша романтична подорож буде приємною. Економія вам не завадить, та для коханої людини можете зробити подарунок. Незвичайна ситуація з братами-сестрами, можливо, від вас приховується. Прислухайтесь до альтернативних пропозицій щодо вашої діяльності, та зробіть висновки. Здоров'я відмінне!

Близнята – ваш гаманець поповняться родичі, а для вас настане вільна хвилинка. Не переймайтеся тим, яке враження справите на оточення – сміливо працюйте на результат. Можна заводити корисні знайомства, але слід бути дуже ввічливим. Відомо вас кожен день чекають як триумфатора. Серце та судини люблять тренування, але не перевантаження! Побережіть їх.

Рак – ваші пропозиції колеги приймуть з радістю, проте відповідальність за все лягає саме на ваші плечі. Невпевненість у роботі трохи нервуватиме. Зустріч з дорогими для вас людьми надасть сили та натхнення, але спустошить гаманець. Отримайте неочікуваний подарунок, проте можна, не очікуючи, самому зробити його собі. Слідкуйте за тиском!

Лев – ви на початку грудня просто "срий кардинал", координуйте життя навколо, навіть коли у від'їзді. Ваше оточення таке різноманітне, що спільно думки навіть неможливо вивести! Якщо вам вдасться всіх об'єднати, уважайте, що бар'єри уже в кишені! Купівля-продаж що відкладася, закінчиться вдало. Організаційні траєкторії потребують додаткової уваги, але їм має бути збалансовано.

Діва – можна сміливо погодитися на пропозицію близьких родичів, та змінити життя. Це буде на краще. Нове джерело прибутку даватиме кошти, якщо ви докладете зусилля. Сваритися зараз недоречно, ніхто не почує вашої думки. Фізична робота буде приємною, можна прикрашати оселю або просто накупити дров. Зустріч з вами шукає особа протилежної статі. Стережіться стріли Амура.

Терези – невпевненість у собі вас не прикрашає, але напередній край вам поки ще ранувато. Аналізуйте будь-які справи, 1-3 грудня можливий прибуток. Вечір у колі друзів підніме настрій, однак зайвий келих недоречний. Намагайтеся не спокуюватися. Плітками та пересудами не переймайтеся. Якщо болить голова, ляжтеся народними засобами.

Скорпіон – оптимизм на початку зими вам конче потрібен. Зробіть світлішою свою оселю, частіше провітрюйте помешкання. Старе та нове кохання не дають вам спокою, яке з них є справжнім, вирішувати вам. Заробітки зростають, якщо стати до серйозної роботи, а не перебігатися випадковими заробітками. Ваше добре ставлення до рідних допоможе їм у важку хвилину. Тепліше одягайтеся!

Стрілець – незвичайна зустріч має відбутися на початку грудня, унікаліти її не слід. Допомога, підтримка – найважливіше для вас у цей час. Ваших сил та матеріальних ресурсів вистачить на все, тільки починайте! Подорож на снігні можна уже планувати. Родина пишатиметься вами, а ви – родиною. Молоді сім'ї можуть мріяти зараз про зустріч з ледекою.

Козеріг – перекопати дрібні справи на інших, а собі залишити найважливіше – хба не про це ви мріяли? Тепер мрії можна здійснити. У вас надійна команда, але вона може за вас і з'їсти ваш шматок м'яса. Незважаючи на похмуру погоду, настрій має бути веселий, хоча захокуватися не варто. Бережіть серце та судини, прокидайтеся вранці повільно.

Водолій – почуття відповідальності ускладнять ваше життя, однак надасть змогу бути лідером. Партнері поважають, тому не заперечуватимуть. Можете придбати собі для дому якусь велику річ. Будьяке творчість дозволяє вивести стан душі. Грайте, співайте, танцюйте, навіть якщо слухачів немає поруч. Частіше посміхайтесь, взимку це корисно для здоров'я!

Риби – поряд з вами є надійна людина, та бувають проблеми, які, крім нас самих, ніхто не вирішить. Розважайтеся трохи можна у колі добрих друзів, розмова з ними також може стати початком прибуткового бізнесу. 5-6 грудня на вас чекають пусті зустрічі. Заробіток буде добрий в середині місяця. Очі мають відпочивати від зайвого світла та напруження. А коли ми дивимся в очі своїх коханих, то ласкамо і тіло, і душу.

Важкий початок грудня для багатьох стане випробуванням, проте жодних серйозних негараздів не очікується. Попри ромське серце сповнене вірою у власні сили, ми всі труднощі подолаємо! А от на вулицях уже з'являються ялинки...

Всеукраїнський двотижневик,
газета "РОМАНІ ЯГ"

Регістраційне свідчення
серія КВ № 5877 від 20.02.2002 р.

Газета виходить за підтримки Міжнародного фонду
«Відродження»

Шеф-редактор Аладар АДАМ
Редактор Євгенія Навроцька

Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.

Повний або частковий матеріал дозволиться лише з посиланням на "Романі Яг"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: 88000, м. Ужгород, вул. Дунавського, 18,
телефакс (0312) 63-82-56, 66-81-56,
E-mail: romanyag@mail.ru

http://www.romaniyag.org, romaniyag.wordpress.com

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13.
Умови друку: арк. 2. Тираж 450. Зам. № 909

НА ДОПОМОГУ РОМСЬКИМ НЕДІЛЬНИМ ШКОЛАМ

Шановні читачі! Сьогодні ми розпочинаємо публікацію твору "Циганська муза" корифея української поезії Ліни Костенка у перекладі визначного ромського поета Міхи Козимиренка. Сподіваємося, що ви отримаєте насолоду не тільки від читання поезії Ліни Костенка, а й від чудового перекладу ромською Міхи Козимиренка, який зберіг усі особливості українського твору.

До поезії треба сходитись,
як до великого вогнища.

Папуша

ЦИГАНСЬКА МУЗА

Плювалися циганки, сміялися з Папуші,
– ну, що це за циганка? Як виродок в
сім'ї.
Це ж скільки душ дітей,
і душі всі як душі.
А ця – неначе змал-
ку зурочено її.

"Папуша" – значить
"лялька".
Спиняються мужчи-
ни.

Красунечки такої
іще не бачив світ.
Така розкішна
лялька з печальними
очима,
танцює і ворожить, і
учить алфавіт!

Під школою
стояла. Питала у
дівчаток,
смаглявими
руками допав-
ши буквара:
оце велике
слово, – а де
його початок?

Для чого букві
хвостик? Як пишеть-
ся зоря?

Циганки як циганки, меткі на заробіткі.
Обдурить, заморочить, до нитки обде-
ре.

А ця собі одна, сидить біля кибитки.
Буває, поворочить – і грошей не бере.

РОМАНИ МУЗА

Ромня бут чхунгарденас аса-
нас Папушате

– Саві, ромни ей, Девла? Бе-
зех дре куч ірі.

Дикх, дакіці біяти, саре
сир ехх Девлестир.

дая терне бершендир,
сир прокошни сарі.

"Папуша" – да си
лялька. Годе мурша
дильньонас;

сар ей е шукариня
дре люма на дикхне.

Годи, кале баленца
баре бі лощ якхенца.

Кхелелас, драбарелас...
сикльолас – пе Бе, Ве!

Тердьола паше
школа, пучхела рак-
льор'енде,

вастеса сикхавела
дре гажкано чхіндлар:

-Дикхес, Саво баро
лав, си ль дасаво амен-
де?

Карік кхам гаравел –
пе ? Бавал пхурдел ка-
тар ?

Саре ромня патренца пре
піта закеренас,

чхувена дар гаденге, лен лендир, со ка-
мен.

Дая песке бешелас, – чхая песа на ле-
нас,

Гадяке драбакірла – лове ні кхач на лел.

(Продовження в наступному номері)

ІГРИ З ПРИСЛІВ'ЯМИ І ПРИКАЗКАМИ

Пропонуємо читачам подумати, яка з цих приказок зайва

Совісний циган скоріше помре
з голоду, ніж продасть совість.
Зат'яво ром марела боххатир
не патіло на парувела.

Легко говорити, та тяжко ро-
бити.
Шукар пхенел – пе, пхаро ку-
рел – пе.

Голод не може знищити совість.
Андо бохх бістрес патів.

Циган до злиднів звик давно.
Ром ко бохх сикло гара.

(евіаст – еідеват'єн)

